

onbereikbare liefde - de generaal is verliefd op een 28 jaar jongere getrouwde moeder van zes kinderen, maar kon niet met haar trouwen omdat een scheiding in het katholieke Oostenrijk uitgesloten was - zouden de redenen zijn waarom Oostenrijk de oorlog verklaarde aan Servië. Een oorlog zou van Conrad een held maken en hij meende dat hij daarna zijn grootste overwinning zou behalen, namelijk huwen met zijn geliefde. Elke geschiedenisdocent vertelt altijd keurig de structurele oorzaken voor het ontstaan van de Eerste Wereldoorlog: het bestaan van bondgenootschappen, de sterk nationalistische gevoelens in de Europese landen, het militarisme en het imperialisme. Koch overtuigt in zijn boek als hij bij elk van deze oorzaken vraagtekens zet. Daarnaast beweert hij ook

dat het met het 'oorlogsen-thousiasme' nogal meeviel: dat enthousiasme kwam vooral *nadat* de oorlogsverklaringen waren afgekondigd en niet ervoor. Ook aan de massaliteit van genoemd oorlogsen-thousiasme moet worden getwijfeld. De regeringen gebruikten namelijk de pers om een beeld te scheppen van enthousiaste mensen en op die manier kon de regering steun voor haar beslissing verwerven. Een aantal historici heeft overigens kritiek geuit op deze zienswijze van Koch. Het *Hura-Patriotismus* was juist wel aanwezig, stellen zij. Koch repliceert echter dat het voornamelijk de hoger opgeleiden waren die graag de oorlog in wilden gaan. De lagere sociale klasse op het platteland voelde juist angst, twijfel en onzekerheid. Op de loer liggende werkloosheid en voor lafaard uitgemaakt te worden, waren redenen waarom de jonge jon-

gens zich wel massaal meldden, maar van harte ging dat volgens Koch niet. Nadat de oorlog in volle hevigheid was losgebarsten komt het tot stagnatie van de troepen in de loopgraven, pogingen om door de linies heen te breken bij Verdun en aan de Somme resulteerden slechts alleen in een groeiend aantal lijken. De deelname van de Verenigde Staten en de Russische Revolutie zorgden ervoor dat de oorlog zich nog voortsleepte; pas in 1918 werd het Armageddon bereikt. Koch heeft een zeer leesbaar boek geschreven, vol met - veelal onbekende - anekdotes over de strijd aan het front en de politieke beslommeringen. Daarnaast heeft hij een aantal malen de knuppel in het hoenderhok gegooid van de *First World War-watchers*. Hulde daarvoor.

Ben Vriesema

JOSJE DAMSMA EN ERIK SCHUMACHER, 'HIER WOONT EEN NSB'ER'. NATIONAALSOCIALISTEN IN BEZET AMSTERDAM (BOOM: AMSTERDAM 2010) 184 BLZ., € 19,95.

De NSB staat de laatste tijd weer in de belangstelling: niet alleen verscheen er recentelijk

een boek over de eerste jaren van de NSB (*De NSB. Ontstaan en opkomst van de Nationaal-Socialistische Beweging 1931-1935* van Robin te Slaa en Erwin Klijn), ook verscheen er in menig dagblad een

polemiekt waarin de huidige Partij van de Vrijheid (PVV) vergeleken werd met de Nationaal-Socialistische Beweging uit de jaren dertig van de vorige eeuw. Er is veel onderzoek verricht naar de leiders van de Beweging, het ontbrak echter aan een onderzoek naar de 'gewone' leden, de 'Henk en Ingrid' van de NSB. Wat dreef deze mensen om lid te worden en zich in te zetten voor het nationaalsocialistische gedachtegoed? Wie waren deze mensen die aangespoord werden door het NSB-ledenblad 'De Daad' om te gaan colporteren en om te proberen 'zieltjes' te winnen

voor de NSB? De NSB had in de crisistijd van de jaren dertig een grote aantrekkingskracht op mensen. Op haar hoogtepunt telde de NSB zo'n 100.000 leden (de PVV telt overigens maar een lid en dat is Geert Wilders zelf). Binnen de NSB was er overigens een verschil tussen de leden van het eerste uur en de zogenaamde 'meikevers'. Deze laatstgenoemden, die lager in aanzien stonden, meldden zich pas aan toen de Duitsers het land in mei 1940 onder de voet liepen. Josje Damsma en Erik Schumacher (respectievelijk verbonden aan de UvA en het NIOD)

hebben onderzoek gedaan naar de beweegredenen van 'gewone' mensen om zich bij de NSB aan te sluiten. Uit de ongeveer 10.000 leden die de NSB in Amsterdam telde hebben ze 60 willekeurige persoonsdossiers onderzocht. De 60 dossiers komen uit het Centraal Archief van Bijzondere Rechtspleging en zijn samengesteld uit brieven, belastende documenten en getuigenissen van de verdachte en mensen uit zijn of haar omgeving. Het boek van de twee jonge historici leest gemakkelijk en geeft een duidelijk beeld van wat de NSB voor de leden en aspirant-leden in petto had. De NSB'ers moesten zich 'lid van een grote familie voelen' waar het 'gezellig' toeven was. Onder

de vlag van de NSB werden er allerlei activiteiten georganiseerd en cursussen gegeven: kook- en naaicursussen, stampotmaaltijden en de bekende landdagen. Uit de verslagen van de NSB-leden blijkt dat de NSB een fanatieke club was die vooral ook een gezellige vereniging wilde zijn. Iets wat natuurlijk niet zo vreemd was in het sterk verzuilde Nederland. Alleen al in 1944 vonden in het district Amsterdam 66 openbare zaalvergaderingen, 543 besloten vergaderingen, 165 kameraadschapsavonden, 29 filmavonden en 155 praatavonden plaats. Toen duidelijk werd dat de kansen van de NSB in de oorlog keerden, bleef het NSB-ledenblad oproepen tot actie en verbondenheid.

Er is veel aandacht voor de manier waarop (sommige) NSB'ers actief meededen aan de zoektocht naar joden in Amsterdam: de beruchte Jodenjagers van de Colonne Henneicke krijgen in het boek veel aandacht. Ook gaan de auteurs in op de laatste oorlogsmaanden waarin sommige NSB'ers eieren voor hun geld kozen: een brutale NSB'er is zelfs bij een pensionhoudster langs geweest om te vragen of hij van haar mooie schuilplaats gebruik mocht maken; hij kende deze schuilplaats omdat hij als Jodenjager de familie van de pensionhoudster in die schuilplaats had getraceerd en laten oppakken.

Ben Vriesema

JOHN LANCHESTER. DE KAPITALE CRISIS. DE ONDERGANG VAN DE WERELDECONOMIE (PROMETHEUS: AMSTERDAM 2010) 293 BLZ., € 22,50.

CRISIS. THEMANUMMER VAN HOLLAND. HISTORISCH TIJDSCHRIFT (VERLOREN: HILVERSUM 2010). 1.05 NUMMER € 15,-, JAARABONNEMENT (VIER NUMMERS) € 35,-.

Het is crisis, maar we merken er nog niet zo veel van. En 'we' zijn dan de burgers van Nederland. Maar in Griekenland, IJsland, Ierland, Spanje en Portugal weten ze er inmiddels alles van. Als echter het kabinet-Rutte straks echt kan gaan bezuinigen, dan zullen we het hier ook merken.

Crises en kapitalisme zijn onafscheidelijk, hoe vaak er de laatste decennia ook beweerd werd dat er nooit meer een crisis zou komen: eerst omdat we Keynes hadden, toen omdat we Keynes *niet* meer hadden, vervolgens vanwege het internet (de 'nieuwe' economie), en tenslotte, voordat de voorlopig laatste crisis toesloeg, omdat er nu wiskundige modellen

waren die de hele economische werkelijkheid konden beschrijven. Behalve die van de crisis dus... In het voorwoord bij het themanummer *Crisis*, schrijven de samenstellers dat na iedere crisis een ieder het er over eens is dat er lessen uit het verleden getrokken moeten worden, maar als het weer een tijdje goed gaat met de economie blijven die goede voornemens snel vergeten te zijn. In het nummer worden een aantal historische crises besproken. Wat opvalt is dat ze allemaal dezelfde oorzaken hebben. De Tulpengekte uit 1636-1637, de South Sea Bubble uit 1720 en de beursramp van 1907: het kwam allemaal neer op hebzucht, naïviteit en kuddegedrag. Gelukkig

leidden niet al deze beurscrises tot een economische neergang, maar soms waren ze wel voorbodes van een depressie. Zoals die van 1929.

De huidige crisis werd niet aangekondigd op de beurs. Het zich na de economische en morele ineenstorting van het communisme superieur wanende kapitalisme is na 1989 volkomen ontspoord. Het Westen had de ideologische schoonheidswedstrijd gewonnen en kon nu haar ware gezicht laten zien: de verzorgingsstaat kon verwijderd worden uit de etalage van het kapitalisme. Het grote graaien kon beginnen; hebzucht was ineens een deugd. De banken

